

**ЦЕНТАР ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ
БЕОГРАД**

ISSN 2683-3654
ISSN 2683-3689 (online)

О Д Р Ж И В И Р А З В О Ј

1.

Часопис је категоризован за 2019. годину као М54 од стране
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике
Србије

Часопис ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Београд, Vol. I, Бр. 02/2019.

Издавач – Publisher

ЦЕНТАР ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ БЕОГРАД

Гаврила Принципа 29, 11000 Београд

Tel. +381643021951

web - www.cor.edu.rs

e-mail: rosa.andzic@gmail.com, profdjordjevic@gmail.com

Суиздавачи:

Универзитет за пословне студије, Бања Лука, Република Српска,
Босна и Херцеговина

Висока школа за менаџмент и економију Крагујевац, Република
Србија

ISSN 2683-3654

ISSN 2683-3689 (online)

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА – PRESIDENT OF THE COUNCIL

Проф. др Богдан Илић

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК – EDITOR IN CHIEF

Проф. др Драгомир Ђорђевић

**ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА - DEPUTY EDITOR IN
CHIEF**

Проф. др Роса Анџић

Издавачки савет – Publishing Council

проф. др Богдан Илић, Универзитет за пословне студије, Бања
Лука, Р. Српска, БиХ

проф. др Роса Анџић, Универзитет Алфа БК, Београд, Р. Србија

проф. др Миленко Савић, Институт за воде, Бијељина, Р. Српска,
БиХ

проф. др Илија Шушић, Универзитет за пословне студије, Бања
Лука, Р. Српска, БиХ

проф. др Сања Ђукић, Висока школа за менаџмент и економију,
Београд, Р. Србија

проф. др Светлана Игњатијевић, Факултет за економију и
инжењерски менаџмент, Нови Сад, Р. Србија

проф. др Драган Анђелић, Висока школа за менаџмент и
економију, Београд, Р. Србија

Редакцијски рецензентски одбор – Editorial Review Board

проф. др Драгомир Борђевић, Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Нови Сад, Р. Србија

проф. др Горица Цвијановић, Факултет за биофарминг, Бачка Топола, Р. Србија

проф. др Светлана Игњатијевић, Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Нови Сад, Р. Србија

проф. др Илија Гаљак, Висока школа пословну економију и предузетништво, Београд, Р. Србија

проф. др Бранислав Јакић, Факултет за примењени менаџмент економију и финансије, Београд, Р. Србија

проф. др Бојан Савић, Пољопривредни факултет, Београд, Р. Србија

Ramadhani Issa Hemed, University of Der es Salam, Tanzania

проф. др Милош Станковић, Висока школа за менаџмент и економију, Крагујевац, Р. Србија

проф. др Богдан Илић, Економски факултет, Београд, Р. Србија

проф. др Роса Анџић, Универзитет Алфа БК, Београд, Р. Србија

проф. др Бошко Надовеца, Европски универзитет, Брчко, Р. БиХ

проф. др Ања Глигић, Београдска банкарска академија, Београд, Р. Србија

проф. др Душко Јовановић, Висока школа за менаџмент и економију, Крагујевац, Р. Србија

проф. др Слободан Анџић, Београдска пословна школа, Београд, Р. Србија

проф. др Илија Шушић, Универзитет за пословне студије, Бања Лука, Р. Српска, БиХ

Лектор – Proofreader

Валентина Јовановић

Технички уредник - Technical editor

Михајло Тадин

**Часопис излази два пута годишње – The magazine is published
two times a year**

(јун, децембар)

САДРЖАЈ ЧАСОПИСА БРОЈ 02/2019

<i>ЦЕНА ЗЕМЉЕ КАО ФАКТОР ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА.....</i>	<i>6</i>
<i>Богдан Илић</i>	
<i>ЗАКОН ВРЕДНОСТИ КАО ОСНОВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА.....</i>	<i>17</i>
<i>Никола Крунић, Ива Матић, Душан Ђукић</i>	
<i>КЊИГОВОДСТВО КАО УСЛОВ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА</i>	<i>27</i>
<i>Милан Михајловић, Бобан Видић</i>	
<i>ОПОРЕЗИВАЊЕ У ФУНКЦИЈИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА</i>	<i>37</i>
<i>Немања Пантић, Бранислав Јовановић, Ramadhani Issa Hemed</i>	
<i>УПУТСТВО АУТОРИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА.....</i>	<i>52</i>

ЦЕНА ЗЕМЉЕ КАО ФАКТОР ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Богдан Илић¹

Оригинални научни рад

УДК: 332.27/.28

332.362:502.131.1

332.63

Резиме

У капитализму земљишна рента представља део вишка вредности који присвајају земљовласници на основу права својине на земљу, односно то је приход оних који по било ком правном основу поседују земљу, као део природе било да се ради о земљи као услову пољопривредне производње или услову производње уопште, односно привредне или грађевинске активности (пољопривреда, рударство, индустрија, грађевинарство, енергетика и друго).

Обзиром да је познато откуда потиче вредност уопште, према томе и вишак вредности, јасно је да овај његов део који се присваја у облику ренте не »извире« из земље већ је земљишна својина само правни основ његовог присвајања, а баш због оваквог правног основа он се и назива рентом.

Кључне речи: производња, одрживи развој, цена земље, рента.

Увод

Земљишна рента резултира из земљишне својине, условљена је њоме. Како се третира земља и земљишна својина у вези са теоријом ренте је основно питање које ће бити обрађено у овом раду.

Земља је општи услов сваке праизводње. Прво, земља као тло представља простор на коме се обавља свака производна

¹ Редовни професор Економског факултета у Београду, Симе Игуманова бр. 12, 11000 Београд, е-mail: bogdan.ilic@gmail.com

активност и као друго земља је главни извор средстава за живот и производњу. Када је реч о пољопривреди, она се без земље не може замислити. Могућност располагања земљом, као својином, могућност постојања права приватне својине на земљи, омогућава носиоцима овог права да могу под одређеним условима да га уновче и да на основу овог права учествују у расподели националног дохотка односно вишка вредности. Овде се ради о партиципацији у расподели вишка вредности без икакве активности, без рада, без функције у процесу производње и репродукције, без икаквога ризика.

Земљовласник је посебна категорија лица која егзистирају у капиталистичкој стварности као и у производњи и расподели вишка вредности. Земљовласници нису ни капиталисти ни радници али без њиховог пристанка земља се не може користити за пласман капитала. Значи, капиталисти и поред тога што располажу капиталом не могу се бавити пољопривредном производњом јер не располажу пољопривредним земљиштем и зато га морају узети у закуп од земљовласника и зато платити одређену цену.

Цена земље

Земља се као некретнина у робноновчаној привреди купује и продаје као и друге ствари и има своју цену.

Цена робе представља новчани израз њене вредности. Са ценом земље то није случај. Земља, тло, као део природе не представља производ људског рада зато и не може имати производну цену коштања. Међутим, тамо где је постала монопол приватне својине, где је предмет приватног власништва, улази у промет као и друге робе. (Милојевић & Михајловић, 2019)

У овом раду нећемо узети у обзир рад који може бити уложен у земљу, са циљем да се ова оспособи за пољопривредну производњу. Уколико је у неко земљиште нешто инвестирано за

тај део старе вредности, цена земље биће увећана. Овде се говори о цени земље без ових додатака.

Земља, ствар без производне цене коштања, али имовина која има своју цену. Оваква цена може бити само изведена из нечега. Два основна фактора одређују цену земље. Први фактор је рента. Укупни износ ренте коју доноси власнику парцела чија се цена одређује. Други фактор је просечна каматна стопа на новац који се пласира на финансијска тржишта. Онај који земљу продаје захтеваће за њу онолику суму новца која би уложена у банку доносила улагачу годишње суму камате еквивалентну годишњој ренти. Купац земље жели да пласира свој новац у добро које ће му обезбеђивати годишње најмањи приход који је обезбеђивао за свој укамаћени новац у банци. *Цена земље добија се капитализовањем земљишне ренте.* (Крстић, Станковић, Миленковић, 2019; Саковић, Илић, 2018)

На основу изложеног, рачунски цену земље добили бисмо на следећи начин:

Ц (цена земље); Р (рента); К (каматна стопа) Р = 3.000;
К = 8%

$$Ц = \frac{100 \cdot R}{K} = \frac{300.000}{8} = 37.500$$

Овај рачун представља капитализовање земљишне ренте.

Када би просечна каматна стопа била стабилна, цена земље мењала би се зависно од кретања ренте. Уколико би рента расла повећавала би се цена земље и обрнуто. Када је рента релативно стабилна, када се не мења а каматна стопа расте, цена земље ће падати или ће се повећавати услед пада каматних стопа.

Нпр. Р = 4.000; К = 8% (неизмењено)

$$Ц = \frac{400.000}{8} = 50.000$$

$$\text{или } P = 3.000 \text{ (неизмењено)} \quad K = 5\% \quad Ц = 60.000$$

Овде су приказане неке комбинације које полазе од промена у величинама из формуле помоћу које се добија цена земље. До промена у овим величинама долази услед кретања у економском животу. Формулом је само назначена оријентациона цена иначе, понуда и тражња и овде има исти значај као и код других роба. Порастом закупнина увек ће доћи до пораста цене земље. Посебно велики утицај на цену земље има промена положаја земље у односу на тржиште. Приближавање одређених парцела земље великим градовима, односно потрошачким центрима са изградњом путева и развијањем саобраћаја и транспорта роба интензивно утиче на раст цене земље.

На раст цене земље исто тако ће утицати и раст новчане акумулације као и средстава становништва помоћу којих долази до увећавања кредитног потенцијала банака и до пада каматне стопе. (Праћа, Паспаљ, Паспаљ, 2017; Андревски, 2016) Пољопривредне кризе које доводе до сељења капитала из пољопривреде утицаће истовремено и на опадање ренте са последицама и на пад цене земље. Све што утиче на раст ренте деловаће у смеру повећавања цене земље и обратно. Док раст каматне стопе на цену земље делује и супротно.

За цену земље у малој привреди не може се једноставно применити раније дата формула. Неки од услова од којих зависи цена земље, као што је плодност и положај у односу на тржиште утиче и овде. Оно што је битно, мале парцеле се не купују због ренте нити се продају из разлога који важи за земљопоседника. Земља је за малог поседника — произвођача основни услов његове егзистенције. (Његомир, Демнко-Рихтер, 2018)

Не постоји неко посебно тржиште овакве земље које би утицало на формирање њене цене. Многи локални фактори значајно утичу на

ове цене, као и политика државе у односу на аграр и малу пољопривреду.(Тасић, 2018) Није без утицаја ни тренутна привредна ситуација као и економски положај пољопривредника. У случају цена малих парцела сваки случај купопродаје може бити посебан, односно понуда и тражња овде су значајно утицајни.(Митровић & Митровић, 2019) Сложен сплет економских и неекономских фактора, положај произвођача односно купаца и друге околности одлучиваће о величини цене појединих парцела малих произвођача.

У данашњим околностима тешко је да се назначе фактори и ситуације, локални и општи, који су од значаја и утицаја на кретање цена земље у свакој држави поједаначно. Индустријализација, урбанизација, пораст градског становништва, густина становништва, друштвено-економски односи, политика државе итд. Оно што је карактеристично то је огроман раст цене земље која се купује у непољопривредне сврхе посебно као грађевинско земљиште. Са растом стопе инфлације и опадањем куповне снаге новца расте тражња злата, исто тако и некретнина чије цене рапидно расту. Куповина земљишта постаје све више један од најсигурнијих пласмана новца који се може после релативно кратког периода вишеструко исплатити.

Мала земљишна својина и рента

До сада дефинисани облици земљишне ренте имали су у виду капиталистичку пољопривреду и земљовласнике као посебну категорију учесника у расподели националног дохотка.(Гашовић & Драгишић, 2018) Разлике у плодности земљишта, као и у удаљености од тржишта на коме се односни пољопривредни производи продају, чињенице су које су присутне независно од облика својине на земљу. Већа плодност земље као и повољан положај појединих земљиште у односу на тржиште дају такве предности произвођачима који их користе да то њихов економски положај чини знатно стабилнијим у односу на остале произвођаче који немају овакве предности.(Драгишић и др., 2009) Близина тржишта даје веће могућности за маневрисање — прилагођавање њему, на основу понуде и тражње. Затим пласман производа за оне

који су у близини градова, односно већих потрошачких центара, није велики проблем; разне уштеде на амбалажи, транспорту, чувању, итд. Произвођачи у близини великих потрошачких центара могу се оријентисати на производњу веома лако кварљиве робе на шта произвођачи из удаљених крајева не могу. Земљишта која су у повољнијим природним условима од којих зависи плодност захтевају мање мелиорационе радове и агротехничке мере итд. Међутим, овде није реч о екстра профиту који присваја земљовласник, већ одређеном облику екстра дохотка или вишка прихода који остварују реализовањем својих роба ситни земљорадници који у већој или мањој мери користе овакве погодности. (Ђекић, Хафнер, 2013) Мали власник земље, пољопривредни произвођач није мотивисан профитом у погледу одређивања за пољопривредну производњу. Он нема избора као што је то случај са капиталистом. Он мора да обрађује земљу да би обезбедио своју егзистенцију. За то он не може да чека раст цена пољопривредних производа. Једино што је могуће, а то је да се зависно од кретања цена појединих врста пољопривредних производа одређује евентуално за производњу оних култура које имају већу цену. Међутим, он не може да напусти пољопривредну производњу. Према томе где нема цене производње и профита нема ни вишка вредности изнад просечног профита.

Постоје ситуације када мали земљовласник, може економски да реализује своје право приватне својине на земљу. То је у случају када под повољнијим ценама може да прода одређени део своје земље. У цени продате земље могу се налазити делови дохотка веома различитог порекла, према томе и делови ренте.

Као апсолутна граница за малог пољопривредног произвођача показује се једино најамнина коју сам себи плаћа по одбитку стварних трошкова. Докле му год цена производа буде покривала најамнину, он ће своју земљу обрађивати и то спуштајући се често до физичког минимума најамнине.

Рента — специфични облик дохотка

Рента уопште, земљишна или нека друга, представља облик у коме се економски реализује поједино право, монопол, када постоје друштвено-економске претпоставке да се рента оствари. Под претпоставкама робноновчане привреде, било каквог да је ова привреда типа, један део националног дохотка добијаће облик ренте. Значи, неки присвајачи ће долазити до дохотка без рада, искључиво на основу неког права. Монопол земљишне својине најмасовнији је облик једног оваквог права, које се економски реализује у облику ренте — земљишне ренте.(Ђукић, 2011; Wesselink & Wals, 2011)

Економски облици реализовања одређених права могу бити веома различити у тржишним привредама, зависно од система продукционих односа, облика својине, развијености робноновчане привреде и њених типова. Одлучујуће је за појаву и егзистенцију ренте *постојање одређених права, као и недостатак одређених производа, роба и услуга*, односно употребних вредности узетих у најширем смислу речи с једне стране, с друге, могућност, легална или нелегална, да се оваква права једноставно могу уновчити или остварити у неким другим употребним вредностима.(Филиповић, 2019) Оно што у свим овим примерима даје карактер ренте, јесте чињеница да се ова права остварују без напора, да представљају узурпирање туђег дохотка или употребних вредности.

У многим случајевима присвајање ренте нема сасвим очигледне и отворене облике, нарочито када власник одређених права и сам привређује, користи не само право својине, већ и право привређивања у пољопривреди или у индустријској производњи и другим околностима.(Stead & Stead, 2014) У оваквим случајевима рента је измешена са дохотком који је резултат производње, због овога је тешко разлучити, диференцирати ренту, на пример, у рударству или енергетици.

Ограничене могућности деловања закона вредности, разноврсне оскудице, било којим узроцима да су изазване, недовољном

производњом, или ванредно високом тражњом, изузетном експанзијом тражње, ствараће и створиће ситуацију за појаву различитих облика ренте. Очигледан пример такве ситуације је оскудица стамбеног простора изазвана наглим приливом становништва у градове. Оваква стамбена криза довела је до тога да се право својине на стан и још масовније право становања може експлоатисати, може доносити одговарајућу ренту. У последњој деценији цене становања су се вишеструко повећале.

Или, може се узети, на пример, опет нека врста ренте или елементи ренте, реч је о радном односу. Велике су разлике у погледу материјалне егзистенције између оних који су запослени и оних који то нису.

Међутим, између запослених постоје исто тако разлике и без овога што је напоменуто. Радни однос у стабилном предузећу значи више од радног односа у некој организацији са нестабилним пословним бонитетом, која не показује нарочито успешне резултате. Могу се наћи и други слични примери где неко право доноси предности ономе који га поседује, привремено или трајно, у односу на онога који га нема.

Закључак

Цена земље па и сама земљишна рента у разним облицима заснована је на узроцима исте суштине, постојаће, живеће док постоји робна привреда, и даље од тога, све док се у друштву не постигне расподела према потребама својствено земљама Скандинавије, што ће чекати дуго времена да се постигне у другим деловима света.

На крају је потребно закључити да се одрживи развој мора планирати уз константно присуство ренте, јер се она свуда појављује по истим законима као пољопривредна рента. Свуда где се природне снаге могу монополисати и где оне обезбеђују екстра профит ономе који их употребљава, било да је у питању вода, рудна блага или одређено земљиште са стратешким положајем,

онај ко се сматра власником оваквих права увек ће присвајати одређену врсту ренте без обзира на активности које спроводи.

С тим у вези потребно је да се успостави таква врста пословног амбијента у коме ће цена земље доприносити привредном одрживом развоју.

Литература

1. Андревски, М. Ј. (2016). Одрживо еколошко образовање - перспектива за промену културе учења. Иновације у настави - часопис за савремену наставу, 29(4), 16-31
2. Гашовић, М., Ђурчић, Н. (2018). Ефекти маркетинга и дизајна применом ЦАД система у компанијама - произвођачима одеће. *Војно дело*, 70(6), 309-320.
3. Драгишић Д., Илић Б., Павловић М., Медојевић Б., (2009). Основи економије, Економски факултет, Београд
4. Ђекић, С., Хафнер, Н. (2013). Савремени концепт управљања институционалном димензијом одрживог развоја. *Теме* 3(0). 1243-1494
5. Ђукић, П. (2011). Одрживи развој, утопија или шанса за Србију. Београд: Технолошко-металушки факултет
6. Крстић, С. Л., Станковић, М. Н., Миленковић, Н. П. (2019). Модел офшор банкарског пословања у савременим условима. *Војно дело*, 71(2), 244-253.
7. Милојевић, И., Михајловић, М. (2019). Примена метода оцене инвестиционих пројеката у јавном сектору. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 5(1), 19-31.
8. Митровић, Ј. Ч., Митровић, В. Ј. (2019). Промене, изазови и спремност земаља у транзицији за нове развојне трендове. *Војно дело*, 71(2), 224-243.
9. Његомир, В., Демко-Рихтер, Ј. (2018). The problem of the demand for crop insurance: The case of Serbia. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(3), 995-1014.
10. Праћа, Н., Паспаљ, М., Паспаљ, Д. (2017). Економска анализа утицаја савремене пољопривреде на одрживи развој. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 3(1), 37-51.

11. Саковић, Д., Илић, М. (2018). Value relevance-evidence from food industry. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(3), 1099-1110.
12. Stead, J. G., Stead, W. E. (2014). Sustainable strategic management. New York: Routledge
13. Тасић, Ј. (2018). Географске и економске перформансе органске пољопривреде и туристичка гастрономија у Србији. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 4(1), 38-51.
14. Филиповић, М. (2019). Концептуализација одрживог развоја и еколошко образовање. *Војно дело*, 71(2), 55-68.
15. Wesselink, R., Wals, A. E. (2011). Developing competence profiles for educators in environmental education organisations in the Netherlands. *Environmental Education Research*, 17(1), 69-90

Датум доласка (Date received): 20.08.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 15.11.2019.

ЗАКОН ВРЕДНОСТИ КАО ОСНОВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Никола Крунић¹, Ива Матић², Душан Ђукић³

Прегледни рад

УДК: 330.138

338.1:502.131.1

Резиме

Новац, цене, понуда и тражња, тржиште, инфлација као основа деловања закона вредности представљају категорије и реалност нашег свакодневног живота. Привреда у којој се срећу ове појаве карактерише се као робна, односно робноновчана привреда или производња које су основа одрживог развоја сваког друштва. Када и како се јавља, на чему се заснива робна привреда, које су јој законитости и категорије својствене су питања на која ће се дати одговор у овом раду.

Кључне речи: одрживи развој, закон вредности, понуда, тражња, цена.

Увод

Када се економски посматра вредност робе потребно је поћи од њене основе према којој је вредност одређена утрошком производних фактора који су потребни за њењу производњу.. Или робе имају вредност или су оне вредност, јер је у њима опредмећен или садржан апстрактни људски рад. На овај начин је појам вредности робе одређен у свом најелементарнијем облику. Конкретно, вредност робе егзистира као тржишна вредност, односно цена коју је неко спреман за њу да плати.

Теоријски, цена је идентична вредности робе код поклапања

¹ Студент докторских студија на Универзитету за пословне студије Бања Лука, е-mail: kronicphoto@gmail.com

² Студент докторских студија на Универзитету за пословне студије Бања Лука, е-mail: ivamatic_92@yahoo.com

³ Стечајни управник Београд, Мутапова 20, е-mail: d.djukic.pritoka@gmail.com

понуде са тражњом, што је исто тако апстракција. Овде треба нагласити још и то да за стварну размену роба на основу њихових вредности, за еквивалентну размену морају бити испуњени одређени друштвено-економски услови који су истовремено и услови за деловање закона вредности.

Најосновнија је претпоставка одређени ниво развијености производње за тржиште, односно робне производње. Ово у својој целокупности посматрано представља основу тржишног пословања које се интерпретира као полазна основа одрживости развоја једног друштва.

Цена и вредност робе

Да би цене по којима се робе међусобно размењују приближно одговарале њиховим вредностима, потребно је да: размена различитих роба престане бити чисто случајна или само пригодна; се те робе, уколико посматрамо непосредну размену роба, производе на једној и на другој страни у количинама које приближно одговарају међусобној потреби, што се утврђује узајамним искуством продаје и што на тај начин израста као резултат из саме непрекидне размене; и уколико говоримо о продаји, да никакав природни или вештачки монопол⁴ не оспособи неку од уговорних страна да продаје изнад вредности, или је присили на продају испод ње.

Закон вредности јесте закон робне производње. Он делује као сила у смеру свођења индивидуалних вредности роба на њихову тржишну вредност, односно цену. Тржишна вредност, односно цена, представља резултанту деловања више фактора. (Његомир & Демко-Рихтер, 2018) Индивидуална вредност не може никада бити еквивалентна тржишној. Она ће се разликовати од тржишне у зависности од тога како је формирана, на коме је нивоу тржишна цена неког артикла. Од односа величина између индивидуалне и тржишне вредности, односно цене, зависиће позиција појединог индивидуалног произвођача у размени, односно, расподели вредности.

⁴ Под случајним монополом разумемо монопол који купцу или продавцу долази из случајног стања тражње и понуде

Када се разликују цена коштања коју је произвођач утрошио на поједини примерак своје робе и цена коју ће добити за своју робу онда то утиче на: положај произвођача, јер његова егзистенција зависи од реализације роба које нуди.(Szirmai, 2012) Без обзира на то колико је производних фактора утрошио, колика му је цена, на тржишту, на агрегатном нивоу произвођача, она ће бити сведена на агрегатну цену или друштвено потребну и важиће само као таква величина, или ће његова индивидуална вредност бити сведена на тржишту. То је закон који влада у робној привреди, то је објективна сила која делује у систему робних произвођача — закон вредности.

Тржишне цене су фактор на чије формирање произвођачи не могу директно да утичу. Пошто на тржишту влада стихија, никада се не може тачно знати како ће се кретати цена поједине робе, а егзистенција произвођача зависи опет од продаје његових роба и цена по којима ће то бити учињено.(Милојевић & Михајловић, 2019) Због оваквог свог положаја сви робни прпизвођачи морају непрекидно настојати да скрате индивидуално радно време, да смање индивидуалну вредност својих производа, значи да повећају своју продуктивност рада. Најпре они који у размени дају више рада за мање, морају што пре повећати продуктивност рада иначе ће им бити угрожен опстанак. Али и они, који су за тренутак у бољем положају, исто тако знају да то не мора дуго трајати, јер цене не мирују, производња се стално усавршава. Оно што је данас тржишна цена, не мора то бити сутра. Зато су сви произвођачи принуђени да већ код приступања производњи и у самој производњи непрекидно мисле на то да у размени буду у што бољем положају (Филиповић, 2019).

Понуда, тражња и конкуренција

Понуду представља роба одређене врсте која се у датом периоду времена нуди на продају, тржишту. Може се третирати и као глобална понуда, укупна агрегатна понуда, као понуда свих роба и услуга које се као део домаћег бруто производа нуде тржишту у једној земљи и у једној години. У вези са деловањем закона

вредности овде се има у виду понуда одређене врсте производа, конкретна понуда као парцијална понуда, сектор понуде.

Тражња је збир купаца који су спремни да утроше средства на куповину роба одређене врсте на тржишту у одређеном периоду времена по формираним ценама. Тражња се, према томе, јавља као захтев за робама одређене врсте, што је разликује од ефективне тражње оне иза које стоје ликвидна средства. (Марковић, Михајловић, Денић, 2015) Ово би се могло, нпр., изразити приближно новчаном масом, јер новчана маса увек у себи садржи и део потенцијалне тражње. Тражња не представља збир лица већ збир захтева, потреба које се могу и мењати, односно, преоријентисати. Сваки појединац који зарађује и долази до новца продајом роба, услуга или радне снаге, представља потенцијалну тражњу, али како ће свако од ових појединачно своју тражњу распоредити, односно, шта ће за свој новац купити, одређено је околностима. Као што је наглашено код понуде, и тражња се овде третира као један сегмент, конкретна тражња одређених производа или услуга. Сваки се сегмент тражње различито понаша у ситуацији када дође до промена цена конкретних роба навише ил, наниже. Тако да сваки поједини сегмент тражње има свој степен флексибилности и еластичности.

Надметање између продаваца одређене робне врсте код ситуације када је понуда ових роба надмашила тражњу, па је због тога дошло до застоја у реализовању неке одређене робе по постојећим ценама може се назвати конкуренцијом. Конкуренција између продаваца робе на поједином сегменту понуде постепено слаби растом тражње, а престаје оног тренутка када дође до равнотеже између понуде и потражње. На другој страни имамо да се равнотежа поремети на штету тражње то се условљава понудом мање количине робе у односу на обим тражње и долази до конкуренције између купаца који се надмећу нудећи веће цене робама које траже.

Деловање закона вредности

У свакој држави је потребно на неки начин регулисати расподелу укупних производних ресурса (радних и материјалних) јер

постојање, односно успостављање оваквог сразмерног односа између појединих врста фактора у оквиру укупне количине производних фактора који друштво може производно да употреби објективна је нужност — закон коме се на овај или онај начин мора покоровати свака производња. (Пиљан, Пиљан, Цогољевић, 2017; Целетовић, Миловановић 2017) Без овога не би могло бити ни производње ни репродукције, према томе ни егзистенције друштва. Посебно је питање како ће се овај закон сразмерне расподеле укупних производних ресурса остваривати на разним степенима развитка друштва и у разним облицима производње.

Количина производа који одговарају различитим потребама захтевају и различите квантитативно одређене масе производних ресурса. (Мићић, Савић, 2018; Михајловић, 2016) Да ова нужност поделе производних фактора у одређеним сразмерама не може да буде укинута одређеним обликом производње, него да она може променити само свој појавни облик, произилази из историјски познатих података.

У ситуацији када је количина робе која се нуди на тржишту већа је од тражње за њом, она мора једним делом остати непродата. Кома ће се то десити, као и то колики ће део роба ове врсте код сваког појединца остати непродат, одлучиће конкуренција која сада настаје између продаваца робе који снижавајући цене настоје да олакшају пласман своје робе. Због овога цене падају испод тржишне вредности. Међутим, када је понуда превелика, када знатно премаша тражњу, то утиче и на саму тржишну вредност која ће у том случају бити формирана у зависности од најбољих услова производње, али у овом случају тржишне цене падају испод и на овај начин формиране тржишне вредности. Пад цена може са своје стране утицати да се реализује већа маса роба од обичне, јер ниске цене делују до извесне мере на повећање куповина. (Праћа, Паспаљ & Паспаљ, 2017) Према томе, тражња није нека константна величина, већ је и она еластична и на њу може утицати понуда са своје стране. Ниске цене до извесне мере утичу на повећање тражње, а високе на њено смањење. То се уосталом види приликом акција распродаје када се људи оријентишу на куповину појединих артикала на које нису ни

помишљали да није дошло до ових распродаја.

Свака одређена количина неке робне врсте може да садржи само производне ресурсе потребне за њену производњу, а посматрана са те стране тржишна вредност целе ове робне врсте представља само потребне производне ресурсе. У ситуацији да произведене количине прекорачују потребе тржишта, један део производних ресурса је расут и ова роба представља на тржишту много мању количину производних ресурса него што је у њу утрошено и ова роба се мора продати испод своје производне вредности.

Пад цена испод производне вредности, па и промена саме тржишне вредности коју у овом случају могу да регулишу и најбољи услови производње, ставља у неједнак положај произвођаче роба. Конкурентска способност свих произвођача роба није у конкретној производној грани једнака. Они чија је индивидуална вредност највиша у најгорем су положају. Падом цена испод производне вредности, па и променом саме тржишне вредности долази до пропасти већег броја ових произвођача, уколико пад њихових цена остане у дужем временском периоду.

Повећање продуктивности рада је неопходан услов егзистенције свих произвођача у грани коју је задесила судбина да је својом понудом надмашила тражњу и тиме оборила цене својих производа. Чак и они који производе под најбољим условима нису у стању да реализују свој рад, јер цене падају испод производне вредности. Тако сви настоје да јефтиније производе да би могли снижавати цене и више продати. Падање цена услед, поремећене равнотеже између понуде и тражње на штету понуде — конкуренција између произвођача роба која из овога проистиче, постају снажно средство утицаја на производњу, њено усавршавање, према томе и повећање продуктивности рада, тј. снижавању утрошка рада по јединици производа.

Пад цена производа има за последицу и то да се и производња у таквој грани постепено смањује и тако понуда приближава тражњи. (Aiginger, Rossi-Hansberg, 2006; Upadhyaya, Yeganeh, 2015) Пад цена неке робе служи као показатељ оним

произвођачима роба који би се евентуално упутили на производњу, да то није рентабилно. Зато у такву грану производње, док су у њој цене ниске, нико се и не усуђује да иде, а они произвођачи који су већ тамо, а нису успели да се прилагоде, или пропадају или настоје да се из те гране извуку и пређу онамо где као робни произвођачи могу опстати. Овакав процес траје све док се понуда не смањи и приближно одговара тражњи. Тако се понуда и тражња приближавају тачки своје равнотеже, али се она у робној привреди стварно никада потпуно не успоставља.

На тај начин деловање закона вредности код робних произвођача утиче да се производња одређене врсте прилагођава потребама, приморавајући сваку врсту производње да се уклопи у оквир квоте фонда производних ресурса, чиме се успоставља сразмерна расподела укупног фонда производних ресурса.

Када је за одређену врсту роба тражња већа од понуде купци се у извесним границама надмећу и тако поскупљују робу за све изнад тржишне вредности, док на другој страни продавци заједно гледају да продају по високој тржишној цени. С друге стране, нови робни произвођачи иду у грану где су цене високе, према томе и зараде. Затим, и сами произвођачи повећавајући производњу настоје да искористе коњунктуру која влада у тој грани и на тај начин, и ако тога нису свесни иду у сусрет равнотежи између понуде и тражње. (Милутиновић, 2012)

Да закон вредности преко конкуренције, односно механизма цена, делује као објективна сила која настоји да успостави сразмеру у расподели производних ресурса, то је овде сад нешто очигледније. (Саковић & Илић, 2018) Понуда се прилагођава тражњи, настоји да се уравни са тражњом, а поклапање понуде и тражње представља показатељ те сразмере. Само у том случају могу произвођачи одређених грана за уложувану количину рада добити еквивалент који одговара њиховом утрошку.

Закон вредности у робној привреди јавља се и као закон сразмерне расподеле укупних производних ресурса који се не врши свесном акцијом друштва. Сводећи индивидуалне вредности на тржишну,

индивидуални производне цене на агрегатне, с једне стране, снижавајући цене прекомерно произведених: роба и повећавајући цене у случају када су произведене робе у недовољним количинама, он делује као објективна нужда која тражи да се производи према потребама.

Закључак

Поставља се питање шта регулише размену роба, односно шта управља кретањем њихових односа. Док не постоји неко опште правило које би се могло при на сваки случај размене робе, на основу кога би се могла објаснити цена у сваком појединачном случају. Опште кретање цена, свеукупну размену у друштву као целини, регулише у крајњем резултату закон вредности.

Краће речено, цене свих роба одређује њихова вредност. Када овде кажемо да цене роба одређује њихова вредност, то важи само у коначном резултату, поред осталог, на кретање цена утичу многобројни и сложени фактори. Вредност је друштвено својство робе и јавља се као тржишна вредност. Количина уложеног рада у једну робу и оно што тржиште признаје, две су различите ствари које не морају стајати у директној вези. Количина уложеног рада зависи од индивидуалних околности, количина које тржиште верификује, од друштвених околности на које произвођачи могу да утичу утолико мање уколико припадају бројнијој заједници робних произвођача. Напомињемо да овде увек имамо у виду равнотежу између понуде и тражње, што се узима као полазна претпоставка при излагању теорије вредности.

Посматрајући делозвање закона вредности може се закључити да он утиче на свођење индивидуалних вредност робе на тржишну, индивидуалне цене коштања на агрегатну цену или друштвено потребну вредност чиме приморава све произвођаче да непрекидно смањују утрошак производних фактора за производњу њихових производа и да повећавају продуктивност рада.

Литература

1. Aiginger, K., Rossi-Hansberg, E. (2006) Specialization and concentration: a note on theory and evidence. *Empirica*, 33(4): 255-266
2. Марковић, С., Михајловић, Д., Денић, Н. (2015) Друштвена одговорност предузећа у функцији остварења циљева одрживог развоја. *Ecologica*, вол. 22, бр. 79, стр. 508-512
3. Милутиновић, С. (2012) Однос одрживости и одрживог развоја. *Теме*, вол. 36, бр. 2, стр. 597-613
4. Мићић, В., & Савић, Л. (2018). Одрживи развој српске прерађивачке индустрије. *Економика*, 64(4), 47-55.
5. Михајловић, М. (2016). Однос менаџмента предузећа и корпоративног управљања. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 2(1), 4-10.
6. Милојевић, И., Михајловић, М. (2019). Примена метода оцене инвестиционих пројеката у јавном сектору. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 5(1), 19-31.
7. Његомир, В., Демко-Рихтер, Ј. (2018). The problem of the demand for crop insurance: The case of Serbia. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(3), 995-1014.
8. Пиљан, Т., Пиљан, И., Цогољевић, Д. (2017). Трендови у осигурању у Србији од 2005. до 2015. године. *Војно дело*, 69(5), 390-403.
9. Праћа, Н., Паспаљ, М., Паспаљ, Д. (2017). Економска анализа утицаја савремене пољопривреде на одрживи развој. *Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право*, 3(1), 37-51.
10. Саковић, Д., Илић, М. (2018). Value relevance-evidence from food industry. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(3), 1099-1110.
11. Szirmai, A. (2012) Industrialisation as an engine of growth in developing countries, 1950-2005. *Structural Change and Economic Dynamics*, 23(4): 406-420
12. Upadhyaya, S., Yeganeh, S.M. (2015) Competitive industrial performance report 2014: Research, statistics and industrial policy branch. *Working paper series*, UNIDO, 12/2014, 2-8
13. Филиповић, М. (2019). Концептуализација одрживог развоја и еколошко образовање. *Војно дело*, 71(2), 55-68.

14. Целетовић, М., Миловановић, С. (2017). Квалитетно корпоративно izveštavanje - preduslov efikasnog menadžmenta. *Vojno delo*, 69(7), 396-411.

Датум доласка (Date received): 11.07.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 30.09.2019.

КЊИГОВОДСТВО КАО УСЛОВ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Милан Михајловић¹, Бобан Видић²

Прегледни рад
УДК: 502.131.1:657
330.342

Резиме

Држава као заокружени систем састоји се из мноштва подсистема који су узајамно повезани. Да би држава као систем успешно функционисала сви њени подсистеми требају да буду засновани на одређеним начелима. Функционисање подсистема државе су нормативно регулисане у циљу повезаности и подсистема као и због контроле њиховог функционисања. Резултати функционисања подсистема морају бити квалитативно и квантитативно одређени и упоредиви. Нормативним регулисањем већине аспеката функционисања сваког подсистема понаособ постиже се њихова повезаност и кохезивност. Сви ти системи једном речју представљају свеукупност система којег чине: правни систем, систем здравства, политички систем, систем науке и културе, привредни систем и остали системи.

Кључне речи: књиговодство, одрживи развој, систем.

ЈЕЛ: Ф16, М24

Увод

Наравно, уз сво уважавање специфичности пословних система, они морају као и сви остали системи да буду засновани на јединственим начелима који су нормативно регулисани. Конкретно ова констатација се односи и на финансијско књиговодство. Једнообразношћу вођења финансијског

¹ Доцент, Висока школа модерног бизниса, Теразије 27, Београд, е-mail: milan.mihajlovic@mbs.edu.rs

² Студент мастер студија, Универзитет одбране, Војна академија, Павла Јуришића Штурма бр.33, Београд, е-mail: boban.vidic@gmail.com

књиговодства са књиговодством пословних система у осталим структурама друштва постиже се упоредност података и омогућава пословна сарадња. То је битан услов за исправно функционисање и убрзан развој система.

Да би се подробије могло објаснити финансијско књиговодство, потребно је објаснити финансијско рачуноводство које је шири појам, а из којег исходи финансијско књиговодство као ужи појам.

Овај традиционални финансијски приступ резултирао је успешном применом у већини пословних система како развијених тако и земаља у развоју.

Условљеност система пословним организацијама њиховом трансформацијом продубило је концепт књиговодства и успорило процес преласка на савремени концепт код земаља у развоју. Управо је ово предмет посматрања у овом раду који изискује целину одрживости пословних система применом одговарајућих књиговодствених концепата.

Рачуноводствени систем

Р. Николајевић-Теофановић настоји да постави општу дефиницију рачуноводства која би била заједничка за све врсте и намене практичног рачуноводства: *Рачуноводство представља научни метод којим се обухватају, региструју, квантитативно одражавају економске трансакције у циљу извлачења економских закључака, контроле и деловања економске активности. Рачуноводство се данас врло широко примењује и служи за квантитативне анализе како у микроекономији, тако и у макроекономији* (Николајевић-Теофановић, 1980).

Пословање, као кретање економских чинилаца у одређеном смеру захтева континуирано праћење, независно од тога да ли узрокује промене или одржава постојеће стање. У том смислу, рачуноводство је најзначајнији део укупног информационог система сваког пословног субјекта и већина информација потребних у процесу пословног одлучивања настаје управо у рачуноводству. Стога можемо рећи да је рачуноводство услужна

функција менаџмента намењена прикупљању, обради односно праћењу и проучавању „података” и њиховом обликовању у информације (Прелић, Нешић, Гајић, 2018).

Финансијско књиговодство

Књиговодство је најважнији део рачуноводства. Предмет књиговодства су пословни догађаји који су већ настали, који изазивају промене на економским категоријама (имовини, капиталу, приходима или расходима), који се могу изразити у новцу и који су документовани (Trussel, J. M., & Rose, L. C. 2009). То значи да је књиговодство евиденција оријентисана на прошлост па се може рећи и да књиговодство евидентира историјске догађаје пословања. Као што се предрачуни појављују као производ рачуноводственог планирања тако се разни обрачуни сматрају производом књиговодствене евиденције (обрачун процеса набавке, обрачун производње, обрачун реализације итд.). Исто тако, као што рачуноводствено планирање претходи књиговодству тако књиговодство претходи рачуноводственој контроли и анализи као процесу проучавања пословања (Aureo, 2016).

Из наведених дефиниција лако се може закључити да је финансијско књиговодство ужи појам од финансијског рачуноводства. Финансијско књиговодство се третира као метод регистровања и бележења трансакција (Надовеза, Мајсторовић, Милојевић, 2006). Финансијско књиговодство је рачунска основа финансијског рачуноводства.

Пред књиговодством се од првих дана поставља основни задатак да организацијом вођења пословних књига пружа непрекидно брзе, тачне, документоване и прегледне податке. За спровођење овог задатка од првих прописа о вођењу књиговодства почеле су се неговати одређена књиговодствена начела, која касније прерастају у правила понашања (кодексе) лица која раде у књиговодству. Та књиговодствена начела била би углавном следећа:

- документованост сваке промене која чини темељ сваког књиговодства. Документ, поред тога што чини основ за

- књижење јесте и сигурно средство контроле забележака у књиговодству;
- уредности је дат посебан акценат. Она је третирана са два аспекта. Прво са становишта односа човек – пословна књига, или документ (не сме се прљати, писати непотребно, цепати странице и слично) и друго са становишта веродостојности исказаних података (не сме се брисати, сав простор мора бити попуњен и слично);
 - сигурност унетих података посебно је негована од првих прописа о вођењу књиговодства. Пословне књиге и документа могу се исписивати само средствима која обезбеђују трајност унетих података. Употреба графитне оловке је од почетка била забрањена у књиговодству;
 - начело повезаности потпуно је примењено у првој фази развоја књиговодства, пре свега због његове особине да има више издвојених евиденција, које су међусобно повезане и чине заокружену целину. Повезивањем података из различитих евиденција успоставља се њихово допуњавање и контрола. Тако се износи прокњижени у дневнику морају подударати са истим износима прокњиженим у контролнику кредита, у помоћним књигама, књизи привремених исплата и сл. Повезаност је обезбеђена на тај начин што је у овим обрасцима књига у којима су се књижили исти износи пројектована посебна колона под називом „веза“. У ту колону уносили су се подаци о страни и редном броју књиге у којој су ти исти подаци књижени;
 - поред тих начела била су прописана и начела ажурности, тачности, прегледности, јасности и др.

У развоју финансијског књиговодства зависно од тога како су обухватане пословне промене разликују се две фазе (Милојевић, Пејић, 2010).

- 1) фаза од 1945. до 1949. године обухвата вођење пословних књига по систему простог књиговодства и увођење „америчког дневника“.
- 2) фаза од 1950. године када се пословне књиге воде по систему двојног књиговодства.

Задатак финансијског књиговодства

Традиционално посматрано рачуноводствени систем обједињава рачуноводствено планирање, књиговодство, рачуноводствену контролу и рачуноводствену анализу. Рачуноводствени систем је најважнији део укупног информационог система предузећа и има задатак да податке и информације презентује заинтересованим корисницима (интерним или екстерним). Начин самог информисања може бити писани или усмени. Најважнији писани облик информисања су финансијски извештаји: биланс стања, биланс успеха, извештај о променама на капиталу, извештај о новчаним токовима, статистички анекс и напомене уз те извештаје (Беке-Тривунац, 2019). Поред тих синтетичких облика, за потребе менаџмента често су нужне и друге информације, нпр. наплативост потраживања, остварени промет, стање новца на рачунима, обавезе према добављачима, доспели ануитети итд. Такви, најчешће нетипични, извештаји, који су потребни менаџменту предузећа, обезбеђује рачуноводство.

Поред овако посматраног, могли бисмо рећи класичног, концепта рачуноводства постоји и други, савремени, прагматични концепт који тежиште својих посматрања ставља на кориснике информација. Према том концепту сви процеси су корисни само ако задовољавају потребе корисника. Рачуноводство је, према томе, само услужна функција у менаџмент процесу, јер обезбеђује информације за потребе менаџмента. Посматрајући рачуноводство са овог аспекта можемо рећи да је то пословни језик, односно језик који менаџери користе у систему пословног одлучивања. За то можемо направити поређење са лекарима који се споразумевају својим речником, или инжењерима који се споразумевају својим. Рачуновође специфичним вокабуларом изражавају одрежена стања и промене у пословању предузећа тако да их разумеју без тешкоћа. Сваки добар економиста или бизнис менаџер добро познаје основне рачуноводствене категорије и логику система рачуноводства (Дабић, 2018). Техником рачуноводства баве се књиговође, а логиком економисти и бизнис менаџери и уграђују је у свој процес тумачења и визије пословања.

Рачуноводство је посебно важно, јер сагледава стање имовине предузећа, капитала, прихода, расхода и финансијског резултата и на тај начин омогућава контролу рада и управљања. Исто тако, постојање одговарајуће евиденције омогућује правовремено извршавање обавеза предузећа, утврђивање слабости у пословању, доношење корективних мера итд. Рачуноводствени процес усмерен је, пре свега, на финансијско рачуноводство чији су финални производ финансијски извештаји. Међутим, посматрано са аспекта корисника и са аспекта система пословања у савременом погледу разликују се следеће врсте рачуноводства (Dražić, 2010):

- финансијско рачуноводство (financial accounting),
- рачуноводство трошкова (cost accounting) i
- управљачко (менаџерско) рачуноводство (managerial accounting).

Финансијско рачуноводство је претежно екстерно оријентисано синтетичко рачуноводство и може се описати као „рачуноводствени систем који осигурава квантитативне информације које су потребне приликом састављања финансијских извештаја.” Насупрот томе, управљачко рачуноводство је интерно оријентисано „рачуноводствени систем који осигурава квантитативне информације за менаџере које су им потребне у процесу планирања и контроле”. Рачуноводство трошкова је интерно рачуноводство и обухвата део управљачког и део финансијског рачуноводства и у том контексту рачуноводство трошкова описује се као рачуноводствени систем који осигурава квантитативне информације за планирање и контролу (управљачко рачуноводство) и утврђује трошкове производа (део финансијског рачуноводства) (Smith, Keith, Stephens, 1998).

Финансијско књиговодство као основни методолошки елемент система привредних рачуна

Систем привредних рачуна је информациони систем који пружа синтетизоване информације о економским токовима између

привредних субјеката. Он је потпуно изграђен и на адекватан начин интегрисан и има прецизно одређену временску периодику у којој се подаци презентирају. Круг токова информација и акција изазваних тим информацијама се непрекидно и континуирано обнављају (Илић, Анђелић, 2017).

Процес друштвене репродукције у основи се одвија преко елементарних економских операција – трансакција, које међусобно обављају појединачни привредни субјекти. Због тога су трансакције основни предмет посматрања у систему привредних рачуна.

Основни извор података у систему привредних рачуна јесте књиговодство, које, по правилу води највећи број привредних субјеката. На тај начин привредни субјекти су постали извештајне јединице, тј. они су институционални облик преко кога се долази до извора података.

Књиговодствена евиденција заснована је на регорозним принципима егзакности, свеобухватности и контроле. Оно што је за њу ипак најкарактеристичније, то је принцип да она без изузетака бележи све елементарне економске операције, и то оног момента када су настале (Гајић, 2002). Због таквих особина и улоге које има у привредном животу економских субјеката и правном поретку земље, она је редовно предмет нормативног регулисања. Ова чињеница има вештруке позитивне импликације када су у питању изградња и функционисање система рачуноводства у друштву.

Важан елемент овог проблема је метода обрачуна појединих величина и агрегирање података. Систем привредних рачуна у основи своје идеје садржи принцип да релевантне економске токове покаже у синтетизованом облику. За процес синтетизовања (агрегирања) величина уопште може се рећи да је исто толико стар и познат проблем колико и компликован. Тешкоће на које се у овом процесу наилази јесте, пре свега, да је сам процес репродукције сложен и компликован, јер у стварању добара учествује велики број актера са многобројним међусобним везама и односима.

Систем рачуна треба да пружи податке о унутрашњој законитости

које у њој владају. У привредним рачунима све величине се изједначавају у новцу и јединица мере је новчана јединица.

Основни принципи и технике привредних рачуна

Под техником у привредним рачунима подразумевају се поступци усмерени на праћење и обухватање токова и субјеката, као и форме презентирања обухваћених информација.

Основни принцип технике привредних рачуна у приказивању токова (транзакција) јесте двојно књижење. Овај принцип преузет је из књиговодствене технике јер обезбеђује све предности које она има у односу на све друге системе евиденције (егзакност, контрола, законска основа и сл.).

Књиговодство бележи све приходе и расходе привредног субјекта, и то оним редом како они настају (Милојевић, Милановић, Михајловић, 2019). Да би се сагледао успех пословања у одређеном периоду сваки субјекат израђује завршни рачун (обавеза о овоме се такође нормативно уређује) и он је основни извор података за рачуноводство у друштву. У њему до извесног степена транзакције и други субјекти (с којима су те транзакције обављене) већ груписани, мада не на начин и за потребе рачуноводства. Сваки књиговодствени завршни рачун састоји се из два дела: биланс стања и биланс успеха привредног субјекта. За рачуноводство значајна је чињеница да биланс успеха садржи транзакције настале из текуће економске активности и ту се налазе елементи доходка. Насупрот томе биланс стања садржи транзакције настале као резултат промена на имовини субјекта.

Принцип двојног књижења омогућава да се целокупни процес репродукције обухвати и презентира помоћу две основне врсте биланса, који подразумевају две различите технике бележења информација.

Закључак

Развој рачуновдствене теорије и праксе мада не сувише динамичан, утицао је на финансијско књиговодство. Одржавање финансијског књиговодства у на изолованим принципима и начелима који не би имали потпору у принципима и начелима финансијског књиговодства у друштву, чинило би у најмању руку неефикасним и некоперативним. Финансијско књиговодство се увек развијало у складу са развитком финансијског књиговодства у друштву. Увођењу принципа двојног књижења није заобишло финансијско књиговодство у Србији.

Финансијско извештавање је на глобалном нивоу достигло висок степен усаглашености. Све до сада наведено указује на висок степен корелације међународног финансијског књиговодства и финансијског књиговодства које примењују пословни субјекти у Републици Србији. Једино на овај начин могуће је ефикасно функционисање финансијског књиговодства. Самим тим то би у крајњој инстанци утицало и на ефикасност функционисања пословних субјеката.

Литература

1. Николајевић-Теофановић Р., Теорија и методологија рачуноводства, Савремена администрација, Београд, 1980.
2. Dražić L., i drugi, Računovodstvo, 3. izmenjeno izdanje, HZRIF, Zagreb, 2010.
3. Smith J., Keith R., Stephens W., Managerial Accounting, New York, McGraw-Hill Book Company, 1998.
4. Милојевић, И., Пејић, Д. (2010): Књиговодство и његов развојни пут, Одитор – часопис за менаџмент, финансије и право, бр. 1, стр. 10-16.
5. Aureo, V. (2016). Razvoj računovodstva. Oditor - časopis za menadžment, finansije i pravo, 2(3), 39-48.
6. Прелић, Ј., Нешић, Б., Гајић, Т. (2018). Рачуновдствене асоцијације европског подручја. Одитор - часопис за Менаџмент, финансије и право, 4(1), 119-129.

7. Милојевић, И., Милановић, Н., Михајловић, М. (2019). Значај економске развијености државе за увођење обрачунске рачуноводствене основице у јавном сектору. Војно дело, 71(3), 228-233.
8. Илић, М. П., Анђелић, С. (2017). Улога компјутеризованог рачуноводственог информационог система у откривању рачуноводствених грешака и превара. Бизинфо (Блаце), 8(1), 17-30.
9. Гајић, Л. (2002). Инструменти организације рачуноводствене функције у реализацији информативне подршке менаџменту предузећа. Привредна изградња, 45(3-4), 251-257.
10. Дабић, Л. (2018). Прилог за успостављање нове научне дисциплине - право ревизије јавног сектора. Анали Правног факултета у Београду, 66(3), 88-107.
11. Беке-Тривунац Ј., (2019) Рачуноводствени стандарди извештавања о одрживом пословању, Ecologica, 93/2019, стр. 31-37
12. Trussel, J. M., & Rose, L. C. (2009). Fair value accounting and the current financial crisis. The CPA Journal, 79(6), 29-30.
13. Надовеза, Б., Мајсторовић, А., Милојевић, И. (2006.): Рачуноводство и управљање трошковима, (Београд: Младост Биро).

Датум доласка (Date received): 10.05.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 22.11.2019.

ОПОРЕЗИВАЊЕ У ФУНКЦИЈИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Немања Пантић¹, Бранислав Јовановић², Ramadhani Issa Nemed³

Прегледни рад

УДК:

336.226.4:504.05/.06

Резиме

Савремени концепт одрживог развоја подразумева политику расподеле глобалних ресурса на принципу функционалног развоја уз поштовање принципа обновљивости. Велики проблеми се јављају услед потраге за инструментима који би омогућили такву расподелу, с тим у вези јављају се и савремени порески инструменти.

Најзначајнији сегмент стварања нових вредности, али и повећања загађења глобалних ресурса је индустрија. Индустрија која смањује загађивање, повећава продуктивност ресурса или садржи елемент замене необновљивих ресурса обновљивим током времена добија префикс индустрије животне средине. Важност ове врсте индустрије се огледа у контроли негативних еколошких фактора који неконтролисани могу довести до супротстављања економском расту и свим ефектима који произилазе из тога.

Кључне речи: одрживи развој, екологија, порези.

Увод

Оштећења животне средине су у почетку била мала и неприметна, али су се временом акумулирала и повећавала и достигла тај ниво

¹ Асистент са докторатом, Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи, Универзитет у Крагујевцу, Војвођанска бб, Врњачка Бања, Србија, +381 36 515 00 24, Е-mail: nemanja.pantic@kg.ac.rs

² Студент мастер студија Војна академија у Београду, Павла Јуришића Штурма 33, е-mail: bakibane2010@gmail.com

³ bachelor, University of Der es Salam, Tanzania, Mwalimu Julius Nyerere Mlimani Campus, P.O. Box 35091, Dar es Salaam Tanzania, ramahchonde2794@gmail.com

да је почетна идеја постала како прекинути даља загађења, а не како отклонити постојећа.

Доказ претходном је и став многих научника који упозоравају да ће човечанство доћи до тачке са које нема повратка. Када дођемо до тренутка када се температура повећа за 2 С° у односу на преиндустријски период, више нема назад. Екосистем ће се драстично изменити, Земља више неће личити на себе, а ове промене су неизоставне у наредном периоду.

У модерно доба све се више за одрживи развој везује еколошка пореска реформа која би требала да буде веза између почетака еколошког опорезивања, ниске свести о животној средини, слабе интегрисаности ових пореза у пореске системе и све агресивније употребе ресурса, све веће загађености, расту свести о животној средини и очигледно изналажењу нових начина да се загађује. Може се рећи да је највећи проблем код ефикасног устаљивања еколошких пореза то што се стално проналазе нови начини да се постојећи еколошки порези заобиђу или се појави неки нови загађивач, па се чини као да осавремењивање еколошких пореза никада неће стати.

Еколошка пореска реформа

Инструмент којим се изналазе економски инструменти који ће повећати приходе, су порези и трансферабилне дозволе на коришћење ресурса и загађивање (Ekins, 2009). Циљ ових инструмената је повећање ефикасности употребе ресурса и унапређење животне средине и смањивање других дисторзивних пореза (Станковић, Дамњановић, Поповић, 2018).

Табела 1: Рангирање економски развијених земаља према употреби две врсте еколошких пореза

Укупни ранг		Само подстицајни порези		Само казнени порези	
САД	1	САД	1	Француска	1
Јапан	2	Јужна Кореја	2	Јапан	2

Велика Британија	3	Кина	3	Велика Британија	3
Француска	4	Индија	4	Финска	4
Јужна Кореја	5	Велика Британија	5	Кина	5
Кина	6	Канада	6	Ирска	6
Ирска	7	Холандија		Шпанија	

Извор: The KPMG Green Tax Index 2013, An exploration of green tax incentives and penalties, (www.kpmg.com/greentax), страна 4.

Како би увидели колико је еколошки порез важан, најбоље је да се угледамо на економски развијене земље које ове порезе већ увелико користе и већ су дубоко зашли у проблеме заштите животне средине. У Табели 1 приказано је рангирање еколошких најразвијених земаља у погледу врсте пореза које се користе.

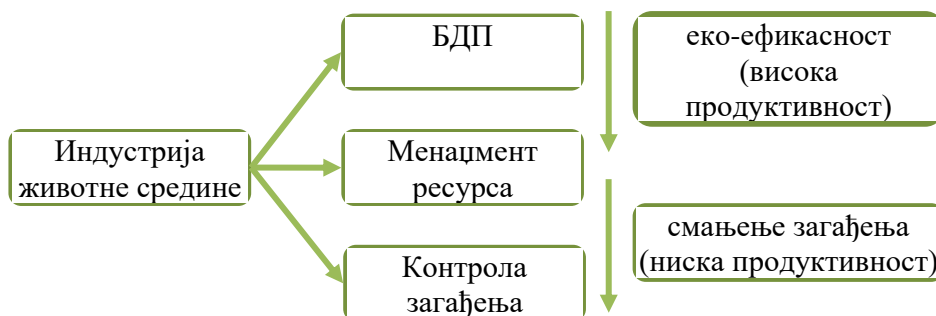
Еколошки порези и индустрија животне средине

На индустрију животне средине треба да се гледа као на услов за одрживи раст, као и за креирање глобалних тржишта који су од све већег светског значаја. Индустрија животне средине има две компоненте (Ekins, 2009):

- Индустрија која набавља традиционалне технологије и услуге за контролу загађивања,
- Индустрије које се баве менаџментом ресурса (управљањем материјалима и енергијом).

Контрола загађивања је од великог значаја у умеривању еколошког утицаја на индустријски раст и остаје поље вероватних иновација. Али, може повећати индустријске трошкове и коришћење материјала, и тако смањити продуктивност ресурса и створити компромис између еколошких побољшања и БДП-а. Ефикасније коришћење ресурса ће повећавати продуктивност ресурса и допринети смањењу трошкова у компанијама и еколошком напретку (Праћа, Паспаљ, Паспаљ, 2017). Зато је важно правити разлику између ова два начина деловања индустрије животне средине. Деловање индустрије животне средине приказано је на Слици 1.

Слика 1: Различити утицаји индустрије животне средине

Извор: Ekins, Paul, Resource Productivity, Environmental Tax Reform and Sustainable Growth in Europe, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society, 2009. Страна 11.

Индустрија животне средине 2004 године у 25 земаља ЕУ-е већ је имала промет од минимум 270 милијарди € (више од 2.6% БДП) и обезбедила најмање 3,4 милиона радних места. У Немачкој индустрија животне средине до 2006. године запослила је око 1,8 милиона људи, што је 4,5% од укупно запослених, а у Великој Британији око 0,9 милиона људи, што је 3.1% од свих запослених (Ekins, 2009). Постоје четири поља индустрије животне средине која пружају и еколошке и економске добробити су:

- Енергетски ефикасне зграде;
- Енергетски ефикасни аутомобили;
- Индустријско рециклирање;
- Зелена електрична енергија.

Ова поља илуструју велики потенцијал иновација ефикасних ресурса стимулирана од стране амбициозних мера еколошке политике.

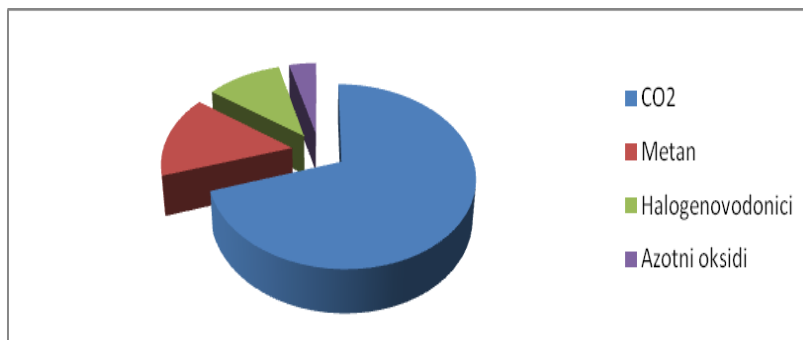
Утицај на емисију CO₂

Један од фактора који највише доприноси повећању температуре Земљиног тла и појави ефеката стаклене баште емисија угљен-диоксида (CO₂). Ово једињење најчешће доспева у атмосферу сагоревањем фосилних горива. Чињеница је да емисија CO₂ на светском нивоу по глави становника износи 1,13 тоне, али у САД

она износи 5,26 тона, у Јапану 2,24 тоне, у Европској унији 2,28 тона. Просечан ниво наведених штетних емисија за преостали део света износи само 0,40 тона per capita (Илић-Попов, 2000). Управо се зато главна одговорност за његово решавање преноси на високо развијене индустријске земље иако је глобално загревање проблем који се поставља у светским размерама.

Разлог због кога је исктакнут утицај еколошких пореза на емисију угљен-диоксида је јер овај гас најдеструктивнији по животну средину и најзаступљенији у сектору енергетике, идустријским процесима и процесима нестанка шума (Мандал, Михајловић, Николић, 2010). Прате га метан и азотни оксиди који заједно са угљен-диоксидом представљају основу стварања ефекта стаклене баште. Процент учешћа сваког од једињења представљен је на Слици 2.

Слика 2: Структура гасова у укупној емисији стаклене баште, у %

Извор: Baylis, John – Smith, Steve – Owens, Patricia, The Globalization of World Politics, Oxford University Press Inc., New York, 2011. Страна 356.

На емисију угљен-диоксида се гледа као на највећи узрок глобалног отопљавања па се самим тим порез на емисију овог гаса сматра идеалним решењем. У пракси овај порез би био спроведен као врста пореза на бензин и практично би био плаћан у тренутку куповине горива (Јовановић, Врачаревић, 2012).

Најидеалније би било одговорне за емисију опорезивати према количини емитованих загађања. Али пошто је загађивача много онда је веома тешко израчунати количине емитованих гасова

(Fullerton, Liecester, Smith, 2008). Дошло се до закључка да се порез урачунава у цену горива на основу садржаја угљеника у конкретном енергенту, односно у количини штетног гаса које сагоревањем конкретни енергент емитује. Веза између количине CO₂ у гориву и количине емисије је веома блиска (Milojević, Свијановић, Свијановић, 2012). Наиме, произвођачи горива ће се трудити или да смање проценат угљеника у гориву или ће у сарадњи са аутомобилском индустријом радити на развоју технологије система издувних гасова, уграђивањем филтера или на неки други начин смањити емисију издувних гасова.

Закључује се да ће увођење пореза на емисије угљен-диоксида одразити на цену енергената, посебно горива, цену моторних превозних средстава, а највише ће овај порез осетити корисници градског превоза, а стимулисаће се куповина еко-аутомобила и немоторних превозних средстава. Европска унија већ има директиве којима регулише емисију CO₂:

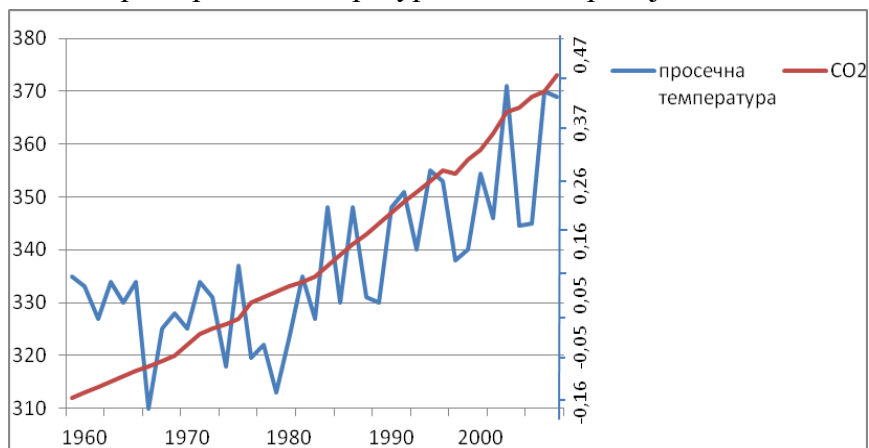
- Emissions: 70/220/EEC (M and N class)
- Diesel smoke: 72/306/EEC
- Identification of controls: 78/316/EEC
- Fuel consumption: 80/1268/EEC
- Engine power: 80/1269/EEC
- CO₂ labelling: 99/94/EC
- Electric vehicles: ECE R100

Србија конкретне накнаде на емитовање CO₂ нема, али је по угледу на ЕУ развила Акциони план спровођење Националне стратегије одрживог развоја од 2009. до 2017. године (Fullerton, Liecester, Smith, 2008) који заједно са Законом о заштити животне средине (Закон о заштити животне средине, 2004 и др.) дефинише оквир за еколошко опорезивање.

Концентрација CO₂ мери се на Хавајима од 1950. године и показује сталан раст, што се може видети на Слици 3. У складу са овим трендом раста загађења Скандинавске земље су учиниле нешто по том питању. Тако је Шведска Још 1991. године увела посебан порез на CO₂ као део фискалне реформе. Они су распоредили пореска оптерећења према економским секторима, тако је

целокупно пореско оптерећење индустрије редуковано кроз смањење пореза на CO₂ и комплетно укидање општег пореза на енергију, а оптерећење других сектора је повећано вишим порезима на CO₂. Био-горива су изузета из овог опорезивања (ЕЕА, 1996).

Слика 3: Тренд раста температуре и концентрације CO₂

Извор: Мандал, Шахил – Михаиловић Милановић, Зорана З. – Николић, Миленко, Економика енергетике: стратегија, екологија и одрживи развој, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, 2010. Страна 258.

Доста развијених земаља има неке од механизма опорезивања штетне емисије. Свака од њих поседује јединствену политику реаговања на промену климе и смањење емисије угљеника, као резултат коришћења раличитих типова субвенција или казни. Најчешће примењивани су порези на горива са високим степеном емисије и енергетске ресурсе, као што су угаљ и бензин (www.kpmg.com/greentax). Директан резултат ових мера је већ присутан, а стално развијање и усавршавање мера и технологија чини ово „чишћење“ природе све ефикаснијом. У Табели 2 налазе се предвиђања смањења емсије штетних гасова до 2008. до 2020. године у односу на садашње стање.

Табела 2: ЕУ 27 гасови стаклене баште, тренд емисије и пројекција до 2020. Године

Година	Пројекција смањења емисија гасова стаклене баште	
	Са постојећим мерама	Са додатним мерама
2008	-9,3%	-10,7%
2010	-9,6%	-11,3%
2015	-7,2%	-12,0%
2020	-6,4%	-14,3%

Извор: Мандал, Шахил – Михаиловић Милановић, Зорана З. – Николић, Миленко, Економика енергетике: стратегија, екологија и одрживи развој, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, 2010. Страна 260.

Утицај на БДП и запосленост

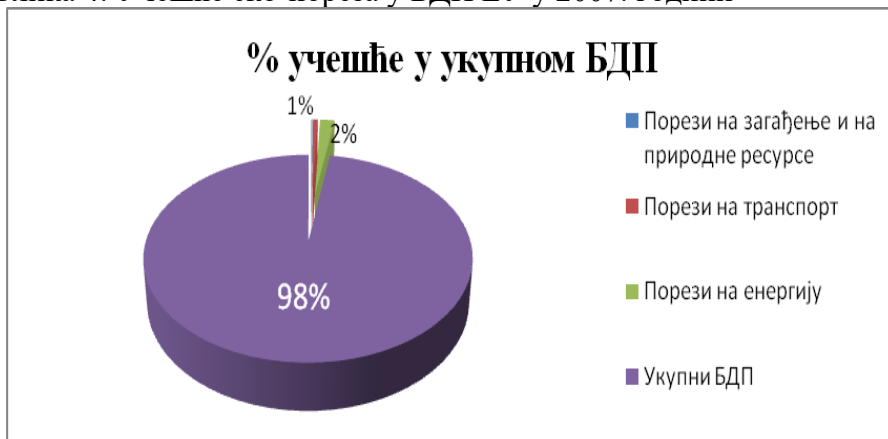
Када се говори о утицају еколошких пореза на БДП и запосленост онда се претпоставља постојање дупле користи од увођења еколошких пореза. Прва корист би била она еколошка, односно она која би заштитила животну средину. А друга треба да задовољи, такозване државне потребе, односно да смањи незапосленост, а заједно са тиме и повећа БДП. Нас, у овом делу интересује друга корист од увођења еколошких пореза. Раније је наведено да је једна од одлика еколошких пореза и њихов дисторзивни карактер, односно способност да се њиме замене или умање неки други порези. Еколошки порези се највише везују са привредне субјекте па самим тим сваки нови обавезни издатак за њих представља нови трошак.

Овај додатни трошак мора да се компензује на неки начин да привредни субјекти не би морали да умањују или чак престану да обављају своју производну активност због додатног трошка. Иситина је да је непостојање овог пореза трошак за друштво али добитак загађиваче, супротно је да постоје ови порези. Зато држава излази у сусрет привредним субјектима умањујући им неке

друге порезе, најчешће порезе на дохотке запослених (Симеуновић, 2016). Овако су поредузетници мотивисани да запошљавају више радника, на уштрб оног умањења пореза на зараде. Овако је учињено велико добро друштву, јер је животна средина заштићена, што је много дугорочнији проблем. Али је и смањена незапосленост, што се може у односу на значај животне средине сврстати у краткорочне проблеме.

Даље је логично, увели смо еколошке порезе, дакле повећали смо државне приходе, онда смо умањили порезе на дохотке, па смо у неку руку умањили приходе. Али кључан је моменат када мотивисани послодавци смањењем трошкова за сваког радника и повећаноом тражњом за радном снагом услед истих ових смањених трошкова запошљавају још радника и тако се ниво прихода поново увећава. Дакле државна каса је пунија за еколошке порезе који су успешно имплментирани у порески систем Републике Србије. Али дуг је пут до тог доба.

Слика 4: Учешће еко-пореза у БДП ЕУ у 2007. години

Извор: Đurić, Olivera, Srbija u svetlu ekološke poreske reforme EU, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development Vol. 1, No 2, pp. 281 – 290. 2012. Страна 285.

Интензивнија употреба еколошких пореза нарочито је приметна у скандинавским земљама у којима је и спроведена свеобухватна пореска реформа. Од еколошких пореза највећи значај имају

еколошки порези на енергетске производе, чак 76% укупних еколошких пореза.

У Европској унији најнапреднија у увођењу еко-пореза је Шведска, који су уједно и пионири у еколошким наметима још од 1991. године. У Стокхолму су уведене "црне кутије" које региструју улазак у центар града и аутоматски наплаћују порез на загађење. Тиме се број возила у центру града смањено за 25%, а загађење је смањено за више од 10%. У Естонији се повећање еколошких акциза користи за финансирање значајаног смањењења пореза на доходак у 2008. године. Пореска реформа Чешке из 2008. године увела је и еколошки порез, што је утицало да се порески приход користи за подршку државној политици запошљавања (Ђурић, 2012). На Табели 3 приказан је степен промене БДП и запослења до 2020. године у односу на садашње стање.

Табела 3: Резултати БДП-а и запослености по државама, 2020. године

Државе	БДП	Запослење	Државе	БДП	Запослење
Белгија	1,8	1,9	Велика Британија	0,4	0,7
Данска	1,4	2,6	Чешка	0,9	4,2
Немачка	0,3	2,6	Естонија	1,1	3,6
Грчка	1,1	1,6	Кипар	0,0	0,5
Шпанија	-0,9	1,1	Летонија	0,0	1,3
Француска	0,9	1,2	Литванија	1,0	2,1
Ирска	0,7	0,5	Мађарска	-0,2	1,6
Италија	0,1	4,4	Малта	0,1	1,8
Луксембург	0,5	1,3	Пољска	2,3	3,1
Холандија	1,6	1,9	Словенија	0,3	1,7
Аустрија	1,7	2,0	Словачка	2,7	4,8
Португал	1,8	1,3	Бугарска	0,2	2,4
Финска	0,4	3,4	Румунија	0,9	6,0
Шведска	-0,3	0,5	ЕУ27	0,6	2,2

Извор: Ekins, Paul, Resource Productivity, Environmental Tax Reform and Sustainable Growth in Europe, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society, 2009. Страна 35.

Са Табеле 3 се види да све земље имају пораст запослења, али он варира од земље до земље, и већина земаља има повећање БДП-а (Ekins, 2009). У неким земљама, негативни ефекти енергетских пореза превазилазе бенефите од истих. Ово се највише дешава у земљама који се ослањају на извоз, посебно се одражава кроз ценовно осетљиву индустрију. Овакве „извозне“ земље губе више, (Шпанија је пример). Други могући разлог зашто неке државе немају повећање прихода је ако нижи порези на зараде не воде до значајнијег додатног запошљавања. Ово се дешава у државама са више регулисаним тржиштем радне снаге (нпр. Шведска).

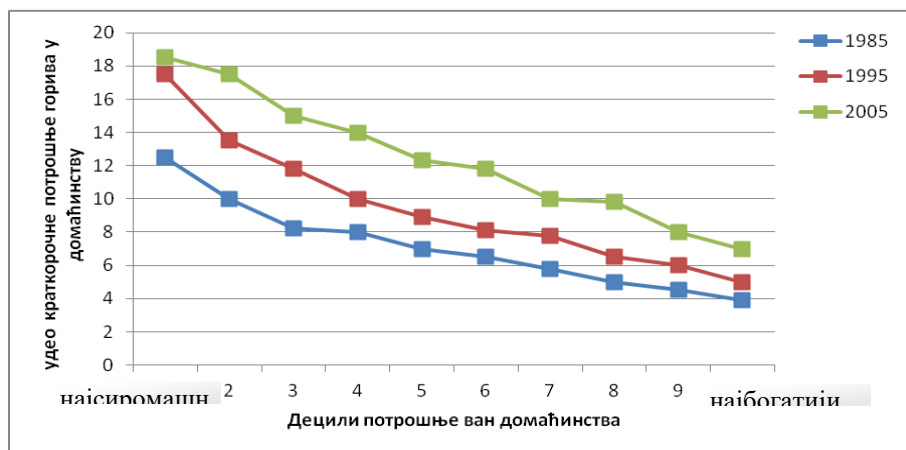
Утицај на цену енергије крајњег корисника

Однос утицаја расподеле пореских оптерећења и пореза на угљеник за домаћинства и других мера које повећавају цену енергије одразиће се на утицај ових пореза на цене електричне енергије домаћинства, моторних горива и других добара и услуга (виши трошкови енергетских инпута у производњи) (Fullerton, Liecester, Smith, 2008). Проблем расподеле је више акутан у случају додатних пореза на домаћу енергију, заузимајући велики део буџета сиромашних домаћинства него популације као целине.

На Слици 5 приказана је пропорција краткорочне потрошње посвећене домаћем гориву за домаћинства Велике Британије у односу на трошкове расподеле 80-их, 90-их и 2000-их. У сваком периоду, удео краткорочних буџета посвећених гориву за насиромашнија домаћинства су око три пута већа у односу на најбогатија домаћинства. Временом, удео краткорочног буџета за гориво је опао за све дециле⁴, али у оквиру сличне стопе, тако да су релативне разлике остале непромењене. До 2005. најскромније домаћинство трошило је око 12% свог буџета на гориво, у поређењу са мало испод 4% за највеће потрошаче (Fullerton, Liecester, Smith, 2008).

⁴ У дескриптивној статистици, децил је било која од девет вредности која дели сортиране податке на десет једнаких делова, тако да сваки део представља 1/10 узорка.

Слика 5: Удео краткорочне потрошње посвећене домаћем гориву по децилима потрошње

Извор: Fullerton, Don - Liecester, Andrew - Smith, Stephen, Environmental Taxes, Selectedworks, 2010 (http://works.bepress.com/don_fullerton/37), страна 472.

Утицај цене угљеника на цену крајњег корисинка електричне енергије зависи од микса енергената које користи електрана, и ова комбинација је различита у различитим државама. Користи за државе које електричну енергију производе коришћењем нуклеарне или обновљиве енергије (Шведска, Француска) су низак коефицијент емисије CO₂ у поређењу са државама које се ослањају на угаљ или гас (Немачка, Велика Британија). Због овога се домаћинства у Немачкој и Великој Британији суочавају са повећањем цене електричне енергије за 17% (Немачка) и 19% (Велика Британија) (Ekins, 2010).

Закључак

Највећа значајност истраживања еколошких пореза јесте њихова функција заштите и унапређења животне средине, али ту је још значајних ефеката који проистичу из еколошких пореза. У разлоге финансијске природе спада дупла корист од еколошких пореза, што значи да ће увођење еколошких пореза резултирати смањењем неких других намета. Такође, еколошки порези могу постати значајан елемент државног буџета. Под технолошким разлозима подразумева се развој нових технологија којима ће

субјекти опорезивања покушати да избегну овај порез или развој нових врста енергије који неће подлегати опорезивању.

Постоје врло добри начини да загађење престане, али то би подразумевало велике трошкове, трошкове на које већина није спремна. С тога, се изналазе многи, углавном, начини који ће ефекте загађења ублажити. На држави је терет да те начине пронађе. Нису све државе спремне да, поред свих редовних проблема, решавају и овако један невидљиви, подмукао, проблем. Државе које су се осмелиле и ступиле у коштац са овим проблемом, као потенцијално решење виде примењивање разних регулатива, информисање, иновације, еколошке субвенције и еколошке порезе.

У циљу заштите животне средине најповољнији су економски инструменти који треба да буду подстицај загађивачима да сами бирају најекономичније начине за смањење загађивања. Еколошки порези као један од економских инструмената подстиче на развој зелених технологија и производњу еколошки погодних добара. Мада код еколошких пореза постоје и потешкоће са којим се треба изборити, а то су: тешкоће у одређивању количине загађења који се опорезује, то што неки еколошке порезе користе као оправдање за загађење, јер се руководе логиком да ако плаћају онда могу и да загађују и један од важнијих проблема је тај што сиромашни, који једва издвајају за егзистенцијалне потребе, немају довољно и за еколошке порезе.

Литература

1. Акциони план за споровођење Националне стратегије одрживог развоја у области животне средине и економски инструменти у области животне средине, Влада Републике Србије (2009-2017), Београд 2009. год.
2. Ekins P., (2009). Resource Productivity, Environmental Tax Reform and Sustainable Growth in Europe, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society,

3. European Environment Agency, Environmental taxes, Implementation and Environmental Effectivness, Copenhagen, 1996.
4. Fullerton D., Liecester A., Smith S., (2010) Environmental Taxes, Selectedworks, (http://works.bepress.com/don_fullerton/37),
5. Fullerton D., Liecester A., Smith S., (2008) Environmental Taxes, Working Paper 14197, National Bureau of Economic Research,. (<http://www.nber.org/papers/w14197>)
6. www.kpmg.com/greentax
7. Закон о заштити животне средине ("Сл. гласник РС", бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон и 43/2011 - одлука УС)
8. Јовановић М., Врачаревић Б., (2012). Градски саобраћај и заштита животне средине, донети економских мера, Гласник српског географског друштва, свеска ХСII, број 2,
9. Milojević I., Cvijanović D., Cvijanović G., (2012), Economic aspect of global ecological problems solving, Technics Technologies Education Management-ТТЕМ, vol. 7 no. 3, pp. 1101-1106
10. Мандал Ш., Михајловић З., Николић М., (2010). Економика енергетике: стратегија, екологија и одрживи развој, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду,
11. Праћа, Н., Паспаљ, М., Паспаљ, Д. (2017). Економска анализа утицаја савремене пољопривреде на одрживи развој. Одитор - часопис за менаџмент, финансије и право, 3(1), 37-51.
12. Илић-Попов, Г., (2000). Еколошки порези, Савет пројекта „Конституисање Србије као правне државе“ и Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Београду, Београд,
13. Станковић, Б., Дамњановић, Р., Поповић, М. (2018). Облици надзора над јавним расходима. Одитор - часопис за менаџмент, финансије и право, 4(3), 96-109.
14. Đurić, Olivera, (2012) Srbija u svetlu ekološke poreske reforme EU, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development 2012. Vol. 1, No 2, pp. 281 – 290.

15. Симеуновић, Т. (2016). Менаџерски аспекти међузависности заштите животне средине и буџета. Одитор - часопис за менаџмент, финансије и право, 2(1), 25-28.

Датум доласка (Date received): 22.08.2019.

Датум прихватања (Date accepted): 15.11.2019.

УПУТСТВО АУТОРИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА

Достављени научни радови, након уредничке процене, улазе у процес рецензирања компетентних стручњака. Рецензентима није познат идентитет аутора, нити аутори добијају податке о рецензентима. На основу рецензија редакција доноси одлуку о објављивању, корекцији или одбијању рада. Аутори чији су радови одбијени и аутори којима се радови враћају на корекцију добијају на увид рецензије.

Часопис *Одрживи развој* публикује само раније необјављене научне и стручне радове из области миленијумских циљева развоја. Уколико чланак представља раније допуњен или измењен рад, аутори су дужни да доставе копију првог рада.

Изузетно се штампају критичка издања историјске, архивске, лексикографске, библиографске грађе и сл. као и ненаучна грађа која може бити од користи истраживачима.

Часопис *Одрживи развој* излази два пута годишње, рукописи се достављају електронском поштом током целе године на адресу уредништва rosa.andzic@gmail.com или profdjordjevic@gmail.com.

Основне информације о писму и обиму рада

Писмо рукописа на српском језику. Радови могу бити објављени на енглеском, или неком другом страном језику.

Дужина и фонт рукописа чланака је до 30 000 словних места (са белинама), не рачунајући фус-ноте. Фонт је Times New Roman 12. Фусноте се уносе величином слова Times New Roman 10 и не служе за цитирање. Величина странице је С5 са маргинама 2 cm са свих страна. Проред текста је 1,00. Наглашавања у тексту преносе се курсивом.

Структура чланка

Подаци о аутору или ауторки стављају се на почетку рада, пишу се фонтом који се користи за главни текст рада, Times New Roman 12. Обухватају име и презиме аутора.

Након презимена, у фус-ноти се наводи афилијација аутора и подразумева установу у којој је аутор запослен као и електронска адреса аутора. Уколико је рад настао у оквиру одређеног пројекта, потребно је у фусноти, навести податке о броју пројекта, његовом руководиоцу и институцији која финансира пројекат.

Наслов рада треба да што прецизније упућује на садржај чланка и да олакшава индексирање и претраживање теме. Наслов се пише центрирано, великим словима.

Апстракт (резиме) мора да садржи уводна разматрања о истраживању, ранија запажања о проблему, примењене методе, јасне и концизне резултате и мишљење о утицајима и импликацијама открића. У апстракту се налазе само најважнији детаљи који су потребни за разумевање значаја чланка. Обим апстракта је од 150 до 200 речи, пише се на језику рада, српском и енглеском језику куризивом. Редакција обезбеђује превођење апстраката страних аутора на српски језик.

Кључне речи не треба да садрже речи из наслова рада већ суштинске речи које су извучене из садржаја рада. Треба написати до 10 кључних речи. Оне се на почетку рада наводе уз апстракт.

На крају чланка долази Литература (приликом навођења користи се *APA (American Psychological Association)* стил.

На крају текста, у доњем десном углу, редакција хронолошким редом наводи датуме пријема, одобрења и евентуалних исправки рада.

Рад може да садржи **поднаслове**. Они су увучени у пасус и нису писани великим словима, већ подебљани.

Текстови чланака имају **пасусе**. Параграфи не могу бити састављени од једне реченице.

Нумерацију страница, параграфа или подналова није потребно вршити.

Додатни попратни материјали (фотографије, документа, транскрипти, табеле, графикони, цртежи, схеме) пожељни су прилози и објављују се уз претходно достављене дозволе надлежних институција. На пример: слика бр. 1 и назив, у фусноти се наводи извор слике, табела бр. 3 и назив, испод табеле се наводи извор.

Начин цитирања

Приликом навођења користи се **APA** (*American Psychological Association*) стил.

Цитирање се врши унутар текста садржи презиме аутора, годину објављивања рада, број странице са које је цитат преузет.

Листа референци

Посебно се наводе извори и литература.

Књиге и монографије:

- једног аутора

Culler, J. (2007). *The Literary in Theory*. Stanford: Stanford University Press.

- више аутора

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. (2007). *The War: An Intimate History, 1941-1945*. New York: Knopf.

- књига објављена у електронској форми

Eckes, T. (2000). *The developmental social psychology of gender*.
Доступно преко: <http://www.netlibrary.com>

Чланак у часопису или дневним новинама

Референца треба да садржи презиме и име аутора, годину издања, наслов чланка, назив часописа (курзивом), волумен, број странице.

Naraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), 575-599.

Stolić, A. (2001). Društveni identitet učiteljice u Srbiji 19. veka. *Godišnjak za društvenu istoriju*, Beograd, 3: 205-232.

Вулићевић, М. (2011). О вампирима с емпатијом. *Политика*. 26. октобар. стр. 14.

Зборници радова са научних скупова или конференција

Singh, K., & Best, G. (2004). Film induced tourism: motivations of visitors to the Hobbiton movie set as featured in *The Lord of the Rings*. In *Proceedings of the 1st International Tourism and Media Conference, Melbourne* (98-111). Melbourne: Tourism Research Unit. Monash University.

Необјављене докторске дисертације, магистарске тезе или мастер радови

Бокан, Ј. (2004). *Дискурс лика у српском реалистичком праву* (Необјављена докторска дисертација). Универзитет у Београду: Правни факултет.

Документ са интернета:

http://www.newyorker.com/arts/critics/books/2014/05/19/140519crbo_books_wood

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.131.1

ОДРЖИВИ развој / главни и одговорни уредник Драгомир
Ђорђевић. - Vol. 1, бр. 1 (2019)- . - Београд : Центар за одрживи
развој, 2019- (Београд : Шпринт). - 23 cm

Два пута годишње
ISSN 2683-3654 = Одрживи развој
COBISS.SR-ID -1